

ARZ – YÖNLÜ İKTİSAT TEORİSİ ve HALDUN – LAFFER ETKİSİ

Coşkun Can Aktan
Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ccan.aktan@deu.edu.tr

Özet

"Arz-Yönlü İktisat" ya da "Arz-Yönlü Vergi Politikası" ekonomik büyümenin artırılması için vergi indirimlerini öneren bir iktisat teorisidir. Arz-yönlü iktisadın başlıca iktisat politikası aracı vergi indirimleridir. Arz-yönlü iktisat teorisi içerisinde yer alan Laffer Etkisi, vergi oranları ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Laffer'in önerisi daha önce 1371 yılında İbni Haldun'un Mukaddime adlı eserinde açık biçimde ifade edilmiştir. Bu çalışmanın amacı arz yönlü iktisadın tarihsel ve teorik temellerini incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Arz-yönlü iktisat, vergi indirimleri, Haldun-Laffer etkisi

Alan Tanımı: İktisat

SUPPLY-SIDE ECONOMICS AND KHALDUN-LAFFER EFFECT

Abstract

Supply-side economics or supply-side tax policy offer low tax rates to increase economic growth. The main economic policy instrument of the supply-side economics is "tax cut." Supply-side economics established a connection between tax rates and tax revenues. Although this idea was popularized under the rubric of "Laffer Curve", its origins extend as far back as the 14. century. In 1371, Muslim philosopher Ibn Khaldun had explained these views in his Muqaddimah. This paper aims to explore "supply-side economics" from historical and theoretical point of view.

Keywords: Supply-side economics, supply-side fiscal policy, tax cut, tax reduction, Laffer effect

JEL Codes: H20, H30

I. GİRİŞ

1970'li yılların sonlarına doğru Talep-Yönlü İktisat' ın (Demand-Side Economics) karşılaştığı sorunlara çözüm olarak, vergi indirimleri politikasını öneren Amerikalı iktisatçı Profesör Arthur Laffer, vergi indirimleri sonucunda toplam piyasa üretiminin ve toplam vergi gelirlerinin artacağını savunmuştu. Laffer'in görüşleri, ABD'nde özellikle Wall Street Journal'un editörü Jude Wanniski'nin katkılarıyla kamuoyuna aktarıldı. Bu görüşler, kısa sürede akademik çevrelerde de ilgi gördü ve özellikle P.C. Roberts, N. Ture, M. Evans, A. Reynolds, B. Bartlett ve diğer bazı iktisatçılar tarafından ayrıntılı bir şekilde incelemeye konuldu. Laffer'in vergi indirimleri ile toplam piyasa üretimi ve vergi gelirleri arasında kurmuş olduğu geometrik ilişki, akademik çevrelerde yapılan çalışmalarda "Laffer Eğrisi" şeklinde popülarite kazandı. Laffer, görüşleri ile talep-yönlü iktisat politikasını (Keynesyen iktisat politikasını) eleştirmiş, bunun yerine "*her arz kendi talebini yaratır*" şeklinde formüle edilen Say Kanunu' nu tekrar gündeme getirmeye çalışmıştır. Laffer'e göre çağdaş iktisadi sorunların temelinde, üretimin talebe cevap verememesi yatmaktadır. Laffer, üretimi teşvik edecek en önemli iktisat politikasının ise "vergi indirimleri politikası" olduğunu savunmuştur. Laffer'in bu görüşleri, daha sonraları bazı iktisatçıların katkıları sonucu, iktisat literatüründe "Arz-Yönlü İktisat" (Supply-Side Economics) ya da "Arz-Yönlü Vergi Politikası" (Supply-Side Tax Policy) olarak yerleşmiştir.

Bu çalışmanın amacı, talep-yönlü iktisat teorisine alternatif bir iktisadi düşünce olarak 1980'li yıllarda önem kazanan Arz-Yönlü İktisat Teorisi' ni genel hatlarıyla incelemektir. Bu çalışmada arz-yönlü iktisadın temel öğretisi olan Haldun-Laffer etkisinin sadece teorik analizi yapılacaktır.

II. ARZ-YÖNLÜ İKTİSAT TEORİSİ

A. Tanım

Arthur Laffer arz-yönlü iktisadı şu şekilde tanımlamaktadır: "*Arz-yönlü iktisat, klasik iktisadın modern tarzda ifadesinden başka bir şey değildir.*" ("Analyzing Supply-Side Economics: A Symposium", Halistones, 1982; 69). Diğer bir iktisatçı Bruce Bartlett ise yaptığı tanımlama ile Arthur Laffer'in görüşlerini paylaşmaktadır: "*Bir çok yönden arz-yönlü iktisat, klasik iktisadın yeniden keşfedilmesinden başka bir şey değildir.*" (Bartlett, 1981; 1).

Arz-yönlü iktisadın ekonometrik analizini yapan Michael Evans daha bilimsel bir yaklaşımla; "*Ekonominin üretimsel kapasitesini etkileyen faktörleri inceleyen bir iktisat dalı...*" şeklinde bir tanım vermektedir (Evans, 1983; 19-20). Evans,

dengeli bir arz-yönlü iktisat politikasının başlıca şu iktisat politikalarını içerdiğini belirtmektedir (Evans, 1983; 20):

- Şahsi ve kurumlar gelir vergilerinde indirim,
- Vergi indirimlerine paralel olarak kamu harcamalarının indirilmesi,
- Yasal-kurumsal serbestleşme politikası.

Evans'a göre bu politikaları içerecek bir arz-yönlü program, yüksek prodüktivite ve ekonomik büyüme ile düşük enflasyonu sağlayacaktır. Evans'a göre, arz-yönlü iktisadın temelini "vergi indirimleri" oluşturmaktadır.

Son olarak, diğer tanınmış bir arz-yönlü iktisatçının tanımını aktaralım. P.C. Roberts'e göre arz-yönlü iktisat; *"teşvikler ve görelî fiyatlar üzerindeki maliye politikası etkilerini inceleyen bir iktisat okuludur"* (Roberts, 1984; 314).

Bu açıklamalar çerçevesinde şu tanımları yapmak mümkündür: Arz-yönlü iktisat, özellikle vergi indirimleri yoluyla üretimin ve dolayısıyla vergi gelirlerinin pozitif yönde etkileneceğini ve bu suretle ekonomik büyümenin, kaynak kullanımında ve dağılımında etkinliğin sağlanacağını savunan bir iktisadi düşüncedir. Esasen bu tanıma dayalı olarak arz-yönlü vergi politikasının temel ilkelerini özetlemek mümkündür.

B. TEMEL İLKELERİ

Arz-yönlü iktisadın temel ilkelerini şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Marjinal vergi oranlarındaki değişiklikler ekonomik birimlerin karar ve faaliyetlerini pozitif veya negatif olarak başlıca üç şekilde değiştirir (Keleher, 1982; 111).

- Boş durmaya karşı çalışmanın görelî fiyatını,
- Cari tüketim yerine, gelecekte tüketimde bulunmanın görelî fiyatını,
- Piyasa ekonomisi içinde faaliyette bulunma yerine, yeraltı ekonomisinde faaliyette bulunmanın görelî fiyatını.

Arz-yönlü iktisatçılar, marjinal vergi oranlarının indirilmesi (artırılması) halinde bunun görelî fiyatları pozitif (negatif) yönde etkileyeceğini kabul etmektedirler. Onlara göre; örneğin; marjinal vergi indirimi, bireylerin tüketim yerine tasarrufa yönelmelerine, boş durma yerine çalışmayı tercih etmelerine neden olacaktır.

2. Arz-yönlü iktisat, "ekonomik büyüme" ve "ekonomik etkinlik" olarak bilinen iki önemli iktisat politikası amacına ağırlık vermektedir. Arz-yönlü vergi

politikasını savunanlar, vergi indirimlerinin uzun dönemde vergi gelirlerini ve toplam piyasa üretimini artıracığını kabul etmektedirler. Bu iktisatçılara göre, "ekonomik istikrar ve adil gelir dağılımı" gibi iktisat politikası amaçları kısa dönemde çözüme kavuşturulamayacak politikalarlardır. Diğer bir deyişle, bu politikaları gerçekleştirmek için, öncelikle ekonomide etkinlik ve yüksek büyümeyi sağlayacak politikaları yürürlüğe koymak gereklidir.

3. Arz-yönlü iktisadın diğer bir temel ilkesi ise vergi oranları ile vergi gelirleri ve toplam piyasa üretimi arasında kurmuş olduğu ilişkidir. Bu ilkeye göre; vergi oranlarının indirilmesi, sanıldığı gibi vergi gelirlerini azaltmayacak aksine artıracaktır. Çünkü, vergi oranlarının indirilmesi görece fiyatları pozitif şekilde etkileyecek ve bu etki toplam piyasa üretiminin yani GSYİH' nin artması şeklinde sonuçlanacaktır. Arz-yönlü iktisat teorisinin temel felsefesini oluşturan bu ilişkiyi iki başlık altında inceleyeceğiz. Daha önce arz-yönlü iktisadın tarihsel kökenleri üzerinde durmaya çalışalım.

C. TARİHSEL KÖKENLERİ

Arz-yönlü iktisat, daha öncede belirtildiği gibi, talep-yönlü iktisada bir tepki olarak doğmuştur. Talep-yönlü iktisadın aksine arz-yönlü iktisat, bütün iktisadi sorunların arz kaynaklı olduğunu kabul eder. Arz-yönlü iktisat teorisini savunanlara göre, iktisadi sorunların temelinde Keynesyenlerin ifade ettiği şekilde "efektif talep yetersizliği" değil, üretimin talebe oranla yetersiz olması yatmaktadır. Arz-yönlü iktisat teorisini savunanlar bu görüşleri ile esasen Say Kanunu'nu kabul etmektedirler. Klasik iktisadın "*arz kendi talebini yaratır*" şeklinde formüle edilen bu görüşü temelde arz-yönlü iktisadın çıkış yeri olarak kabul edilebilir.

Jean Baptiste Say, 1803 yılında "Treatise on Political Economy" adlı eserinde "Piyasalar Kanunu" (the Law of Markets) nu şu şekilde açıklamıştır:

"Her üretici kendi tüketimini aşacak ölçüde belirli bir maldan bir miktar üretir. Çiftçi, kendisi ve ailesi için gerekli olandan daha fazla mahsül toplar; şapkacı, kendi kullanımı için gerekli olandan daha fazla şapka yapar; toptancı kendi tüketiminden daha fazla şekeri elde bulundurur. Bunların her biri, rahat bir şekilde yaşam için (kendi ürettikleri mallar dışındaki) diğer bir çok mallara gereksinim duyarlar. Üretilen malların başkalarının ürettikleri mallar ile mübadele edilmesi piyasaları oluşturur" (Cowen, 1982; 165).

Say'ın açıklamalarında talebin esas kaynağının üretim olduğu vurgulanmaktadır. Say'e göre;

"Aşırı tüketim, ticaret için yararlı değildir; asıl güçlük tüketim isteğini teşvik etmekte değil, üretim araçlarını sağlamakta yatmaktadır. İyi devletin amacı üretimi teşvik etmekte, kötü devletin amacı ise tüketimi teşvik etmekte yatmaktadır" (Cowen, 1962; 167).

Say'ın bu temel görüşleri daha sonraları, özellikle James Mill tarafından daha net bir şekilde ortaya konulmuştur. Mill, 1808 yılında yayınladığı eserinde Say Kanunu'nu şu şekilde ifade etmiştir:

"Her ülke kesinlikle ürettiği malları tüketecektir. Bir ülkede hiçbir şekilde aşırı bir sermaye veya mallar stok edilemez. Sermaye, üretim için bir olanak yaratır. Bir ülkedeki talep, tamamen o ülkenin satın alma gücüdür. Ülkenin satın alma gücü nedir? Şüphesiz ülkenin yıllık üretimidir.

Tüketim, esasen üretimin bir etkisidir. Üretim, tüketimin bir etkisi değildir...Bir ülkenin gerçek zenginliği o ülkenin yıllık üretim gücüdür. Bir ülkenin zengin veya fakirliği o ülkenin ürettiği malların miktarına bağlıdır" (Cowen, 1982; 135).

Özetle, 1980'li yılların başlarında Arthur Laffer ve diğer bazı iktisatçılar tarafından açıklanan ve "Arz-Yönlü İktisat" olarak popülerite kazanan teori, esasen Say Kanunu'nun yeniden gündeme getirilmesidir. Arz-yönlü iktisatçılar, 1970'li yıllardaki iktisadi sorunların esasen toplam arz yerine toplam talebe ağırlık veren talep-yönlü iktisat politikasından kaynaklandığını savunmaktadırlar (Bkz: Aktan, 1991). Bu iktisatçılar, sorunu bu şekilde belirledikten sonra çözümünü de üretimi teşvik edecek politikalarda aramaktadırlar. Onlara göre, üretimi teşvik edecek en önemli araç vergi indirimleridir. Önemle belirtmek gerekir ki, Laffer'in vergi oranları ve vergi gelirleri arasında kurmuş olduğu teorik ilişki ve yaptığı geometrik yorum, başlangıçta pek çok iktisatçı tarafından yeni ve orijinal bir görüş olarak kabul edilmiştir. Ancak daha sonra akademik çevrelerde yapılan çalışmalarla Laffer'in açıkladığı görüşlerin daha önceki yüzyıllarda başka iktisatçı ve filozoflar tarafından ifade edildiği açıklığa kavuşmuştur. Örneğin Amerikalı iktisatçı Alan Brinder, yayınladığı çalışmasında Laffer'in açıkladığı görüşlerin daha önce 1844 yılında J. Dupuit tarafından ifade edilmiş olduğunu, dolayısıyla Laffer Eğrisi olarak popülerite kazanan eğriyi "Dupuit Eğrisi" olarak adlandırmanın daha doğru olacağını belirtmiştir (Blinder, 1981; 83). Bir başka iktisatçı Don Fullerton da vergi indirimleri ile vergi gelirleri arasındaki ilişkinin Dupuit'in yanı sıra Adam Smith tarafından da ifade edildiğini, bu nedenle çizilen eğriyi "Smith-Dupuit Eğrisi" olarak adlandırmanın daha doğru olacağını ifade etmiştir (Fullerton, 1982; 5).

Önemle belirtmek gerekir ki, A. Laffer tarafından açıklanan ve "Laffer Etkisi" olarak popülarite kazanan hipotez, ilk olarak 14. yüzyılda filozof İbni Haldun tarafından açıklanmıştır. İbni Haldun 1371'de ünlü Mukaddime adlı eserinde şunları yazmıştır:

"Toplumun (hanedanın) oluşumunun başlangıcında vergiler, küçük matrahlar karşılığında yüksek vergi hasılatı sağlar. Toplumun (hanedanın) genişlemesi ile birlikte, vergiler büyük matrahlara karşılık düşük vergi hasılatı sağlar." (Khalidun, 1981; 230).

İbni Haldun, aynı eserin devamında şunları yazmaktadır:

"Vergi konuları üzerine düşük vergiler yüklendiğinde bu, yükümlülerin çalışma ve birşeyler yapma arzularını geliştirir. Düşük vergiler vergi yükümlülerini tatmin edeceği için, kültürel teşebbüs büyür ve artar. Öte yandan, kültürel teşebbüsün büyümesi ile birlikte, yükümlülere tarh edilen vergi matrahı genişler. Netice olarak, kişisel matrahların toplamı ile vergi geliri artmış olur." (Khalidun, 1981; 231).

18. ve 19. yüzyıllarda bazı iktisatçı ve filozoflar da İbni Haldun'un düşüncelerine benzer görüşleri ileri sürmüşlerdir. Örneğin; 18. yüzyılda filozof David Hume şunları yazmıştır:

"Ağır vergiler endüstriyi tahrip eder. Ağır vergiler, işçilerin ücret artışı talep etmelerine neden olarak (sonuçta) bütün malların fiyatlarını artırır." (Hume, 1955; IXXXII).

Aynı yüzyılda Adam Smith, "Milletlerin Zenginliği" adlı eserinde Hume'un görüşlerini değişik bir şekilde ifade etmiştir:

"Yüksek vergiler, bazen vergiye tabi malların tüketimini azaltmak ve bazen vergi kaçakçılığını teşvik etmek suretiyle, düşük vergilerden sağlanacak hasılatın daha düşük bir hasılat sağlar. Gelirin azalması, tüketimin azalmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmışsa, çözüm yollarından birisi vergi oranlarını indirmektir." (Smith, 1976; 414).

Adam Smith'i takiben, diğer klasik iktisatçılar da düşük vergi oranlarının yüksek vergi hasılatı sağlayacağını ve ekonomik büyümeyi teşvik edeceğini ifade etmişlerdir.

J.R. McCulloch, yukarıdakilere benzer görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

"...Vergilerin indirilmesi, vergi gelirlerinin artması sonucunu doğurur.....Vergilerin artırılması, gelirin azalması sonucunu doğurur." (McCulloch, 1975; 341).

1831'de Henry Parnell düşük vergilerin önemini şu şekilde vurgulamıştır:

"Aşırı yüksek vergilerin sonucunda vergi geliri azalır ve vergi kaçakçılığı teşvik edilir." (Keleher ve Orzechowski, 1982; 140).

Son olarak , Jules Dupuit'in görüşlerini kısaca aktaralım. Dupuit, 1844 yılında şunları yazmıştır:

"Eğer bir vergi, sıfırdan başlayarak engelleyici olabileceği bir noktaya kadar arttırılırsa, başlangıçta hasılatı artarak bir maksimuma ulaşır ve bir noktada tekrar sıfır olur." (Dupuit, 1969; 278).

Anlaşıldığı üzere, 1970'li yılların sonlarına doğru A. Laffer tarafından gündeme getirilen bu görüş, daha önceki yüzyıllarda pek çok filozof ve iktisatçı tarafından açıklanmıştır. Literatüre "Laffer Etkisi" olarak giren bu görüşü, biz bu çalışmada "HALDUN-LAFFER ETKİSİ" olarak adlandırmayı yeğliyoruz.

III. HALDUN-LAFFER ETKİSİ

A. Hipotez

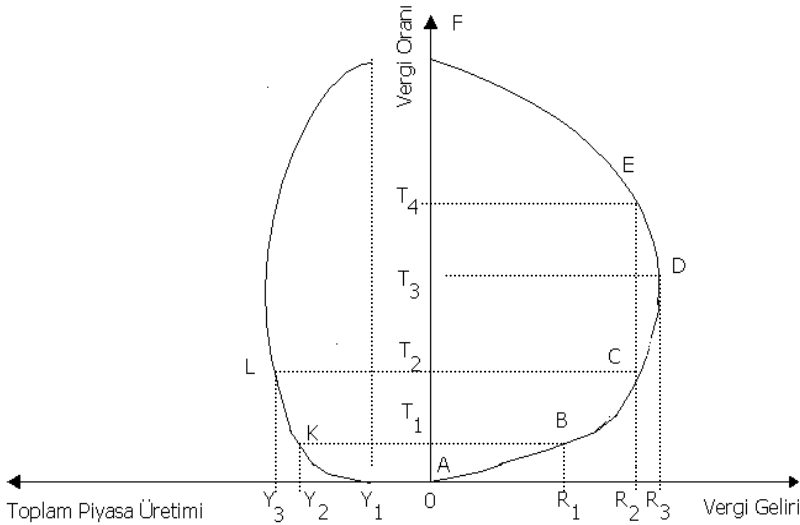
Haldun-Laffer etkisi kısaca şu görüşü açıklamaktadır: Marjinal vergi oranlarındaki değişiklikler görece fiyatları pozitif (negatif) olarak etkiler ve netice olarak toplam piyasa üretimi ve toplam vergi geliri artar (azalır). Önemle belirtelim ki, arz-yönlü vergi politikasını savunan iktisatçılar, özellikle marjinal vergi oranları üzerinde durmaktadırlar. Bilindiği üzere ortalama vergi oranı, ödenmesi gereken vergi ile gelir arasındaki ilişkiyi gösterir. Ödenmesi gereken vergiyi (T) geliri (Y) ile gösterirsek ortalama vergi oranı (e) şu şekilde formüle edilebilir:

$$e = \frac{T}{Y}$$

Marjinal vergi oranı ise ödenen vergideki artış ile gelirdeki artış miktarı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bu durumda marjinal vergi oranını (m) da şu şekilde formüle edebiliriz:

$$m = \frac{dT}{dY}$$

Yukarıda kısaca özetlenen Haldun-Laffer etkisini (HL Etkisi) Şekil- 1 yardımıyla açıklamaya çalışalım.

Şekil: 1 Vergi Oranları ile Toplam Piyasa Üretimi ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki

Şekil' de sağ taraf, vergi oranları ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi sol taraf ise vergi oranları ile toplam piyasa üretimi arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Önce şeklin sol tarafını incelemeye çalışalım. Hiç verginin bulunmadığı varsayımı altında toplam piyasa üretimi Y_1 düzeyindedir. Vergi oranlarının sıfırdan başlamak suretiyle bir miktar artırılması, toplam piyasa üretimini artırır. Bunun nedeni şudur: Devletin bir miktar vergi geliri toplaması, bir miktar kamusal mal arz etmesi demektir. Örneğin; devletin topladığı vergi gelirlerini savunma, adalet gibi tam kamusal mallar yanısıra bir kısmını da eğitim ve sağlık gibi yarı kamusal mallara harcadığını düşünelim. Devletin bir miktar kamusal mal üretmesi

başlangıçta özel sektör ekonomik faaliyetleri üzerinde olumlu etki yapar ve netice olarak ekonomide toplam GSYİH miktarı genişler. Vergi oranlarının artırılması bir noktaya kadar bu etkiyi gösterir. Belirli bir noktadan sonra (L) toplam piyasa üretimi azalır. Bunun nedeni, yüksek vergi oranlarının görece fiyatlar üzerindeki olumsuz etkisidir. Şeklin sağ tarafına dönelim. Vergi oranları ile toplam piyasa üretimi arasındaki ilişkilerin bir benzerini vergi oranları ile vergi gelirleri arasındaki ilişkide görmekteyiz. Vergi oranının sıfır olduğu durumda vergi geliri de sıfırdır. Vergi oranının biraz artırılması, -örneğin B noktasına kadar- halinde vergi geliri de artacaktır. Vergi oranlarının D noktasına kadar artırılması halinde aynı sonuç elde edilebilecektir. D noktasından sonra vergi oranlarının artırılması vergi gelirleri üzerinde olumsuz bir etki doğuracaktır. D noktasını "maksimum vergi geliri noktası" olarak tanımlamak mümkündür. Önemle belirtelim ki, T3' ün ötesinde bir vergi indirimi, ancak vergi gelirlerinin artması sonucunu doğurur. Örneğin; vergi oranının T4' den T3 noktasına indirilmesi halinde vergi gelirleri de R2' den R3' e doğru yükselir. Şekilden anlaşıldığı üzere, toplam piyasa üretiminde vergi gelirlerinden önce bir maksimuma ulaşılmaktadır. Bunun nedeni şudur: Devletin bir miktar vergi geliri toplaması ekonomiye bir miktar kamusal mal arz etmesi anlamına gelir. Başlangıçta bu düşük vergi oranları ekonomik birimlerin faaliyetleri üzerinde pozitif etkilerde bulunur. Böylece toplam piyasa üretiminde maksimuma düşük bir vergi oranında ulaşılır. Şimdi, HL hipotezinin varsayımlarını daha doğru bir ifadeyle belirsizliklerini incelemeye çalışalım.

B. HL Hipotezinin Belirsizlikleri

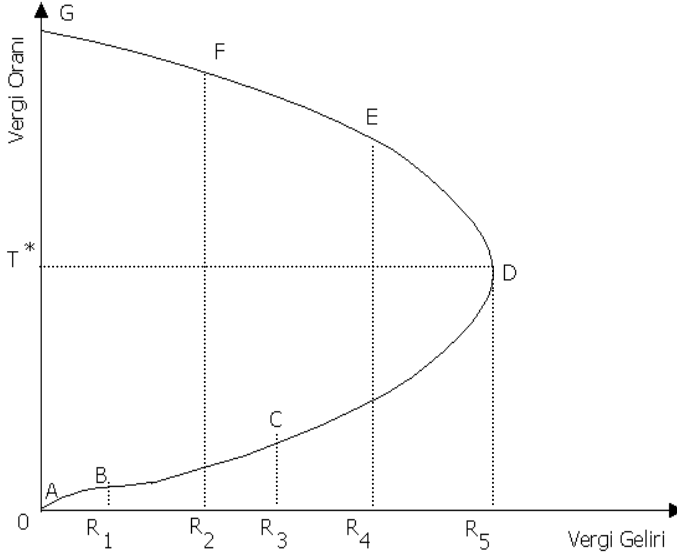
P. Miller ve A. Struthers adındaki iki iktisatçı 1970 yılında yayınladıkları makalede HL etkisinin önemli ölçüde belirsizlikler içeren bir varsayımdan ibaret olduğunu belirterek şu görüşü ileri sürmüşlerdir: "Vergi oranlarındaki bir indirimin vergi gelirlerini artıracığı ümidi "Laffer Etkisi" dir. Fakat, bu olsa olsa zayıf bir beklentidir. Bu görüş, kişilerin vergi sonrası gelirleri yükseldiğinde öncekinden önemli ölçüde fazla yatırım yapacakları varsayımına dayanır."¹.

Preston ve Miller'e göre Haldun-Laffer Etkisi, oldukça belirsiz ve gerçekleşmesi pek mümkün görünmeyen iki koşula bağlı bulunmaktadır. İlk olarak; vergi oranı,

---

¹ Miller ve Struthers (1979), 115-117. Bu yazarlar da çalışmalarında vergi oranları ve vergi gelirleri ilişkisine dayalı olarak elde edilen eğriyi "Laffer Eğrisi" olarak adlandırmışlardır. Daha öncede belirtildiği üzere, bu çalışmada sözkonusu eğri "Haldun-Laffer Eğrisi" olarak adlandırılmıştır. Çalışmamızda bir ahenk sağlanması açısından tüm açıklamalar "Haldun-Laffer Eğrisi" ve "Haldun-Laffer Etkisi" şeklinde sürdürülmektedir.

Şekil-2' de görüldüğü üzere maksimum vergi geliri noktasının (D) ötesinde bulunmalıdır. Diğer bir ifadeyle, cari vergi oranı T^* oranından daha yüksek olmalıdır. Vergi oranı D noktasından daha düşük bir noktaya indirildiğinde vergi gelirleri artmayacak, aksine azalacaktır. Oysa, vergi oranı D noktasının ötesinde, örneğin E noktasında ise, bu oranın D noktasına indirilmesi halinde vergi geliri artacaktır.

Şekil: 2 Haldun-Laffer Etkisinin Belirsizlikleri

Laffer etkisinin gerçekleşebilmesi için ikinci koşul ise, vergi indiriminin çok fazla olmamasıdır. Örneğin; E noktasından C noktasına (veya B noktasına) kayılması halinde vergi gelirleri artmayacak, aksine azalacaktır. Hiç kimse eğrinin şeklini ya da maksimum vergi geliri noktasının konumunu bilmediğinden, vergi oranlarını uygun bir şekilde azaltmak kolay olmayacaktır.

IV. SONUÇ

Bu çalışmada arz-yönlü iktisadın teorik temelleri incelenmiştir. Vergi indirimlerinin toplam piyasa üretimi ve toplam vergi gelirleri üzerindeki etkileri konusunda pek çok ampirik çalışma yapılmış, bu arada bazı iktisatçıların katkıları arz-yönlü iktisadın iddialarını değerlendirmeye yarayacak bazı tarihsel bulgular

elde edilmiştir. Özellikle, ABD’nde tarihsel bulgular gerçekten ilgi çekici sonuçlar ortaya koymaktadır. 1920’lerdeki Mellon vergi indirimleri ile 1960’lardaki Kennedy indirimleri ve son olarak da Reagan vergi indirimlerinin genel sonuçları değerlendirildiğinde, arz-yönlü iktisadın 1980 başlarında ifade edildiği şekilde bir "Voodoo Economics" (Büyük Ekonomisi) olmadığını ortaya koymaktadır. Arz-yönlü vergi politikasını en kapsamlı bir şekilde uygulayan ABD’nde, 1980 sonrasında ekonomik alanda pek çok olumlu gelişmeler elde edilmiştir. ABD’deki büyüme hızı, tasarruf ve yatırım rasyolarındaki değişme, toplam vergi gelirleri trendi, enflasyon ve işsizlik rakamları vb. bu hususta açık değerlendirmelere imkan tanımaktadır. Ancak, ABD ekonomisinde 1980 sonrasında artan bütçe açıkları dolayısıyla, arz-yönlü vergi politikası geniş eleştirilere uğramıştır. Bununla birlikte arz-yönlü vergi politikasını savunanlar esasen bütçe açıklarının tamamen vergi indirimlerinin bir sonucu olmadığını, esas sorunun kamu harcamalarının azaltılmaması olduğunu iddia etmektedirler. ABD’nde 1980 sonrasında kademeli olarak gelir vergisi oranları indirilmiş, buna karşın kamu harcamaları öngörülen şekilde azaltılmamıştır. Bu durum sonuçta bütçe açıklarının artmasının nedenlerinden birisi olmuştur.

Arz-yönlü iktisadın ABD’deki başarısına ilişkin tarihsel bulguların yanısıra akademisyenlerce bu teoriyi destekleyen ampirik çalışmaların ortaya konulması, bu politikanın pek çok ülkede ilgi çekmesine neden olmuştur. Önemle belirtelim ki, 1980 sonrasında ABD dışında; İngiltere, Batı Almanya, Japonya ve diğer bazı gelişmiş ülkelerde vergi indirimleri politikasına ağırlık verilmiştir. Gelişmiş ülkelerin yanısıra gelişmekte olan ülke hükümetleri de, bazı uluslararası kurumların etkisiyle vergi indirimleri politikasını cazip bulmuşlar ve bu konuda uygulamalar yapmışlardır. Burada şu önemli soru gündeme gelmektedir: Arz-yönlü vergi politikası, gelişmekte olan ülkeler açısından ne derece uygunluk arz etmektedir? Ekonomik kalkınmanın finansmanında, geniş ölçüde vergilere bağımlı bulunan gelişmekte olan ülkelerde vergi indirimleri politikası uygulanması halinde sonuçta bundan vergi gelirleri ne derece pozitif olarak etkilenecektir?

Arz-yönlü vergi politikasını savunanlar, gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan ülkelerde vergi indirimlerinin ekonomik büyüme üzerinde olumlu sonuçlar doğuracağını iddia etmektedirler. Bu iktisatçılara göre; ekonomik büyümenin hızlanması ile birlikte vergileme kapasitesi de genişleyecek ve sonuçta vergi gelirleri artacaktır. Arz-yönlü vergi politikasını savunanlar, vergi tarifesinin yapısının büyük önem taşıdığını, dik artan oranlı bir tarifenin mümkün olduğunca

ılımlı bir artan oranlılığa ve hatta tamamen düz oranlılığa dönüştürülmesini önermektedirler.

Bu çalışmanın genel sonucu olarak şu ifadeyi savunmak mümkün görünmektedir: Arz-yönlü iktisadın temel iddiaları, pek çok teorik ve ampirik çalışmaların sonuçları ve tarihsel bulguları ile güç kazanmıştır. Ancak, vergi indirimleri yoluyla olumlu ekonomik sonuçlar elde edebilmek için Buchanan ve Lee'nin üzerinde önemle durduğu şu iki hususu dikkate almak gereklidir:

1. Arz-yönlü iktisat uzun dönemi esas alan makro iktisat politikasıdır. Kısa dönemde, vergi indirimleri yoluyla toplam piyasa üretimi ve toplam vergi gelirlerinin artmasını beklemek doğru bir yaklaşım değildir.
2. Vergi oranlarının belirli bir süre değişmeyeceği konusunda vergi yükümlülerini ikna etmek gereklidir. Vergi oranlarının değiştirilmesi basit bir şekilde parlamentonun tasarrufu altında olduğu sürece, vergi yükümlülerinin gelecek üzerinde olumsuz beklentileri var olacaktır. Kanımızca, 1980 sonrasında talep yönlü iktisada alternatif olarak gündeme getirilen arz-yönlü iktisat teorisinin, iktisadi sorunlara olan teşhisi yanlış değildir. Düşük vergi oranlarının göreceli fiyatları pozitif olarak etkileyeceği ve bunun sonucunda toplam piyasa üretimini ve dolayısıyla toplam vergi gelirlerini artıracığı savı, yukarıda da belirtildiği üzere, mevcut tarihsel bulgular ve ampirik çalışmalar ışığında güç kazanmıştır.

Buchanan'a göre; Ekonomik Anayasa içinde iyi düzenlenmiş bir Vergi Anayasası, Arz-yönlü vergi politikasının temel sonuçlarını doğrulayacak sonuçlar ortaya çıkarabilecektir. Düşük vergi uygulamasının yanısıra gelecekte vergi oranlarının belirli bir süre değişmez olduğu güvencesine sahip vergi yükümlüleri, cari tüketim ve gelecek tüketim üzerindeki tercihlerini en iyi bir şekilde yapmaya çalışacaklardır. Bu şekilde bir Vergi Anayasası yeraltı ekonomisinin boyutlarını azaltarak devletin vergi gelirlerini artıracaktır.

Önemle belirtelim ki, son yirmi yıl içinde iktisatçıların ilgisi giderek "Anayasal Reform"a doğru kaymaktadır. ABD'nde Kamu Tercihi Teorisi'ni geliştiren bazı iktisatçılar "Anayasal İktisat" adını verdikleri yeni bir araştırma disiplini içinde ekonomik sorunların, esasen ekonomik "kural" ve "kurumların" anayasal bir çerçevede düzenlenmesiyle çözümleneceği görüşünü savunmaktadırlar. Özellikle kamu tercihi teorisinin gelişmesinde –ve bu arada arz-yönlü iktisadın gelişmesinde- önemli katkılarda bulunması nedeniyle 1986'da Nobel Ekonomi Ödülü' nü kazanan James M. Buchanan devletin vergileme yetkisine ilişkin temel hükümler dışında, vergileme yetkisini sınırlayacak kuralların da anayasada yer

alması gerektiğini savunmaktadır. Buchanan, vergilemeye ilişkin kural ve düzenlemelerin bir "Vergi Anayasası" içerisinde düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Buchanan Vergi Anayasası' nı şu şekilde tanımlamaktadır:

"...Vergi sistemi ancak "anayasal perspektif" içinde anlamlı bir şekilde tartışılabilir. Bu ifadeyle, vergilemenin temel yapısı ve vergi yükünün kişiler arasında dağılımı konularının mevcut bir "mali" veya "vergi anayasası" çerçevesi içerisinde ele alınması gerektiğini kastedmekteyim. Vergi anayasası, bireylerin vergi oranlarındaki değişikliklere uygun bir şekilde adapte olabilecekleri ve uzun dönemi esas alan yarı-sürekli kural veya düzenlemeleri ifade etmektedir. "İyi" bir vergi sistemi, ancak anayasal perspektife dayalıdır." (Buchanan, 1978; 105).

Buchanan, üç veya dört yılı esas alan bir "yarı-sürekli vergi anayasası" nda özellikle devletin hangi kaynaklar üzerinden vergi alacağı, uygulanacak vergi oranlarının maksimum sınırları, vergi yükünün ve kamu harcamalarının GSYİH' nin belli bir yüzdesini geçemeyeceği, kamu gelirleri ile kamu harcamaları arasında bir denkleğin mevcut olacağı, bu denk bütçe ilkesinden hangi özel durumlarda – savaş, kriz vb.- vazgeçileceği vb. hususların açık olarak saptanmasını önermektedir.

Sonuç olarak, arz-yönlü iktisadın temel önerilerinin bir anayasal perspektife dayalı olarak ele alınması gerektiğini belirtmekte yarar bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

AKTAN, Coşkun Can., "Talep-Yönlü İktisat ve 1970' li Yılların İktisadi Sorunları", Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Mart-1991.

AKTAN, Coşkun Can., "Khaldun-Laffer Effect of Supply-Side Economics", D.E.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1-2, Yıl: 1989.

"ANALYZING Supply Side Economics: A Symposium", Thomas Hailstones (Ed). Viewpoints on Supply Side Economics, Virginia: Reston Publishing Comp. Inc. A Prentice-Hall Comp. 1982.

BARTLETT, Bruce., Reaganomics: Supply Side Economics in Action, Connecticut: Arlington House Pub., 1981.

BLINDER, Alan S., "Thoughts on the Laffer Curve" L. H. Meyer (ed), The Supply-side Effects of Economic Policy, Kluwer Nijhoff Publ. Boston: 1981, 81-101.

BRENNAN, Geoffrey ve James M. Buchanan., The Reason of Rules - Constitutional Political Economy-, Cambridge: Cambridge University Press, 1985.

BUCHANAN, James M., "Tax Reform in Constitutional Perspective" Goran Skogh (Ed), Law and Economics. Report From A Symposium in Sweden, Lund: Fureningen 1978. s. 103-20.

BUCHANAN James M. Ve Dwight Lee, "Tax Rates and Tax Revenues in Political Equilibrium: Some Simple Analytics", Economic Inquiry, vol 20, No 3, July-1982 (b), s. 344-354.

BUCHANAN James M. Ve Dwight Lee, "Politics, Time and the Laffer Curve", Journal of Political Economy, vol 90, August-1982 (c).

COWEN, Tyler., "Say's Law and Keynesian Economics" in : Richard H. Fink (Ed.) Supply-Side Economics: A Critical Appraisal, Frederick, Maryland, Alethia Books, 1982. s. 160-84.

DUPUIT, Jules., "On the Measurement of the Utility of Public Works", Kenneth Arrow ve Tibor Scitovsky (Ed.) Readings in Welfare Economics, Homewood, Illinois: Richard D. Irwin, Inc. 1969.

EVANS, Michael K., The Truth About Supply-Side Economics, New York: Basic Books Inc, 1983.

FULLERTON, Don., "On the Possibility of An Inverse Relationship Between Tax Rates and Government Revenues", Journal of Public Economics, Vol 19, No 1, (October-1982).

GUTMANN, Peter., "Tax and Supply of National Output", Financial Analyst Journal, (November-December-1979) pp. 64-66.

HUME, David., Writings on Economics, E. Retwein (Ed), Madison: University of Wisconsin Press, 1955.

KELEHER, Robert E., "Supply-Side Tax Policy: Reviewing the Evidence", Thomas Hailstones (Ed.), Viewpoints on Supply-Side Economics, Reston: Reston Publ. Comp. 1982.

KELEHER, Robert ve William P. Orzechowski., "Supply-Side Fiscal Policy: An Historical Analysis of A Reinvented Idea", Richard Fink (Ed), Supply-Side Economics and Critical Appraisal, Maryland: Alethia Books, 1982.

KHALDUN, Ibn., The Muqaddimah - An Introduction to the History - 5th Ed. N. J. Daood (Ed) ve P. Rdsenthal (Trans.), Princeton University Press, 1981.

McCULLOCH, John R., A Treatise on the Principles and Practical Influence of Taxation and the Funding System, D.P.O'Brein (Ed), London: R.R. Clark Ltd. 1975.

MILLER, Preston ve Allan Struthers, "The Uncertainties of the Laffer Effect", In: Thomas Hailstones (Ed.) Viewpoint on Supply Side Economics, Virginia: Reston Publishing Company Inc. 1982. s. 15-117.

ROBERTS, P.C., "The Supply-Side Revolution - An Insider's Account of Policy Making in Washington" Cambridge: Massachusetts, Harvard University Press, 1984.

SMİTH, Adam., An Inquiry Into the Nature and Cause of the Wealth of Nations, E. Cannan (Ed), Chicago: University of Chicago Press, 1976.